

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Манол Рибов

Университет за национално и световно стопанство

Относно:	Дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Икономика и управление (Туризъм)“ в УНСС
Автор на дисертационния труд:	Ралица Радостинова Димитрова
Тема на дисертационния труд:	Влияние на свободното време върху платформите за онлайн туризъм
Основание за рецензиране на дисертационния труд:	чл. 9 от ЗРАСРБ, чл. 30, ал. 3, чл. 31 от ППЗАРСРБ и чл. 99, ал. 2 от Правилника за учебната дейност на УНСС, Заповед № 279/06.02.2020 г. на Ректора на УНСС, решение на Катедрения съвет на катедра „Икономика на туризма“ (Протокол № 64/14.12.2020 г.), решение на Факултетния съвет на факултет „Икономика на инфраструктурата“ (Протокол № 12/12.01.2021 г.) и Заповед № 102/18.01.2021 г. на Зам.-ректора по НИД на УНСС.

1. Информация за докторанта

Ралица Радостинова Димитрова е родена в гр. Поморие през 1991 г. **Средното си образование** завършва през 2010 г. в гимназия за чужди езици „Васил Левски“ в град Бургас. В периода 2010 г. – 2014 г. продължава обучението си в **ОКС „Бакалавър“**, специалност „Икономика на туризма“ в УНСС, а през 2016 г. придобива **магистърска степен** в катедра „Човешки ресурси и социална защита“, специалност „Икономика на човешките ресурси със специализация „Управление на човешките ресурси“. В студентските

си години започва работа паралелно със следването. Провежда учебна практика и преддипломен стаж в СПА хотел „Сейнт Джордж“, град Поморие. През месец март 2016 г. постъпва на работа в „АВО Бел“ ООД.

2. **Обща характеристика на дисертационния труд**

2.1. **Оценка на структурата и обема**

Представеният за рецензиране дисертационен труд е съставен от три глави, увод и заключение, списък на използваната литература и приложения. В **увода** докторантът е обосновал актуалността и значимостта на темата и е дефинирал обекта, предмета, целта, задачите, тезата и работните хипотези, методологията на изследването, основните ограничения, информационното осигуряване, научната новост и полезност. В трите глави на дисертационния труд последователно са изследвани теоретичните, методологическите и приложни проблеми, отнасящи се за влиянието на свободното време върху онлайн платформите в туризма. В **заключението** докторантът е обосновал своите виждания за влиянието на свободното време върху онлайн платформите в туризма, направил е съответните изводи и е посочил полезни за практиката препоръки.

Така изградена структурата на труда отговаря на формалното изискване за осигуряване на органическо единство на съставните части на дисертацията в тяхната взаимна връзка, обусловеност, целенасоченост и определеност. С нея се конкретизират връзките и отношенията на включените в дисертационния труд понятия и съждения, използвани за извеждане на една или друга закономерност и обосноваването на едно или друго твърдение.

Дисертационният труд е представен в едно книжно тяло с **общ обем** 198 страници компютърно набран текст. От тях 162 страници съдържат **основен текст**, 6 страници са увод, 4 страници са заключение, 6 страници са използвана литература и 15 страници са приложения. Основният текст съдържа 8 таблици, 18 фигури и 3 графики. Използваната **литература** включва 152 заглавия, от които 21 са на кирилица, 57 на латиница и 74 представляват интернет източници.

По презумпция **обемът**, в който е изготвен дисертационния труд е достатъчен, за да бъдат изложени теоретичните, методологически и приложни проблеми на проведеното от докторанта изследване. Обемът от 198 страници, побрани в едно книжно тяло му е дал

възможност да систематизира и изложи познанията в изследваната от него област и да изгради съдържанието на дисертационния труд като използва подходящи за целта средства на научното познание.

2.2. Оценка на актуалността и значимостта на темата

Актуалността и значимостта на избраната тема за дисертационен труд се обяснява с необходимостта от усъвършенстване на предлагането на туристическия продукт чрез онлайн платформите в глобалната мрежа – интернет. В дисертацията се разглежда актуалното състояние на онлайн платформите, както в България, така и в световен мащаб. Открити са както положителните ефекти от използването им, така и заплахите, които носят след себе си. Актуалността и значимостта на тематиката се дължи преди всичко на това, че дигиталните технологии не се използват достатъчно в туризма, а те имат потенциала да задоволят нарасналите изисквания и потребности на хората от информация за предлагания туристически продукт, който би им дал възможност да оползотворят свободното си време.

2.3. Оценка на обекта и предмета на изследването

Обект на изследване в дисертационния труд са **платформите за онлайн туризъм**, а **предмет** на изследване е **влиянието на промените в свободното време върху търсенето на продукти в платформите за онлайн туризъм**. Докторантът е определил по подходящ начин субординацията между обекта и предмета на изследването, доколкото предметът на изследването предполага обекта, но не съвпада с него.

2.4. Оценка на основната цел и на изследователската задача

Основна цел на дисертационния труд е да се изследват характеристиките на платформите за онлайн туризъм при вземане на решение за пътуване от потенциалните туристи и на тази база да се разработи модел за ефективно оползотворяване на свободното време чрез платформи за онлайн туризъм. Считам, че формулирана по този начин **целта** дава възможност да се очертае сравнително добре възприетата от докторанта предметна насоченост на изследователския процес и е добра предпоставка за нейното декомпозиране в подцели и задачи.

Постигането на така поставената цел от докторанта предопределя решаването на следните изследователски задачи:

- разглеждане на теоретичната основа и определяне същността и характеристиките на свободното време;
- изследване на връзката между спецификата на туристическите онлайн платформи и свободното време;
- анализ и оценка на ролята на водещите туристически онлайн платформи в световен мащаб и България;
- разработване на модел за ефективно оползотворяване на свободното време чрез туристически онлайн платформи;
- формулиране на насоки и препоръки за бъдещето развитие на платформите за онлайн туризъм.

Може да се приеме, че структурирани и формулирани по този начин задачите отразяват достатъчно добре основната цел.

2.5. Оценка на изследователската тези и работни хипотези

Възприетата от докторанта **изследователска теза** се основава на твърдението, че необходимостта от ефективно оползотворяване на свободното време е в пряка връзка с развитието на туристическите онлайн платформи.

За потвърждаването или отхвърлянето на определената от докторанта теза се използват следните хипотези:

- туристическите онлайн платформи се влияят от предпочитанията за оползотворяване на свободното време.
- свободното време е един от главните фактори, които въздействат върху процеса на планиране на туристическите пътувания.
- туристите се насочват към планиране на своите пътувания чрез онлайн платформи, за да могат максимално добре да планират и оползотворяват своето свободно време.

Така дефинирана тезата като съждение от по-общ характер и хипотезите като нейна структурна част отговарят на изискването за допускане на възможно взаимодействие и съпътстващ го резултат, за някаква истина, която при определени условия може да се

прояви. Казано по друг начин спазена е формата на хипотетично знание, основана на връзката между наличното достоверно знание и неизвестното знание.

2.6. Методология на изследването

За постигане на поставената цел и решаване на произтичащите от нея задачи в дисертационния труд е използван методът на индукцията и дедукцията, методът на наблюдението, анализът и синтезът, историческият метод, сравнителният анализ, статистически и дескриптивни методи, анкетно проучване, методът на дълбочинното интервю и др.

Разработена е **анкета със затворени въпроси**, която е разпространена сред респонденти чрез социалните мрежи. Проведени са също така **задълбочени интервюта** с експерти от туристическия бранш. Резултатите от тях се основават на анализи на становищата на специалисти, заети в сектор туризъм.

Може да се приеме, че използваният от докторанта методологически инструментариум е подходящ за особеностите, обекта и предмета на изследването, за равнище на развитие на съвременната методология и нейната приложимост за целите и задачите на дисертационния труд.

3. Оценка на съдържанието на дисертационния труд

Оценката на съдържанието е фокусирана върху понятията, категориите, подходите, методите и констатациите направени в **трите глави** на дисертационния труд. **Първа глава** на дисертационния труд е посветена на теоретичните проблеми. В нея са представени дефинициите, характеристиките и тенденциите в оползотворяването на свободното време. Изяснена е същността на онлайн платформите в туризма, разгледани са техните видове и са описани положителните и отрицателните ефекти от използването им. Анализирано е влиянието на свободното време върху онлайн платформите в туризма. Във връзка с това е изследвана трансформацията в оползотворяването на свободното време, причините за ориентирането на туристическия бизнес към социалните мрежи и възможностите за оползотворяване на свободното време чрез онлайн туризма.

Втора глава на дисертацията се отнася за анализа и оценката на промените в онлайн платформите за туризма, настъпили под влияние на свободното време. В нея е извършен

анализ и оценка на онлайн платформите за туризъм в световен мащаб. В тази връзка са анализирани сайтовете на резервация, сайтовете на туристическите дестинации и социалните мрежи като източник на информация за туризма. Аналогичен анализ е проведен и за онлайн платформите за туризъм в България, с които са обхванати резервациите, дестинациите и социалните мрежи. Освен този анализ в глава втора е включена и методика за анкетно дълбочинно проучване.

Последната трета глава на дисертационния труд засяга проблеми, свързани с възможностите за подобряване на онлайн платформите за туризъм за ефективно оползотворяване на свободното време. В нея са намерили място резултатите от емпирично изследване и интервютата с експерти. Казано по друг начин установени са нагласите на анкетираните относно оползотворяването на свободното време и туристическите онлайн платформи, както и мнението на експертите за туристическите онлайн платформи. Представен е и модел за ефективно оползотворяване на свободното време чрез туристическите онлайн платформи. Във връзка с това е описано разработването, приложението и развитието на модела. В тази част на дисертационния труд са дадени също насоки и препоръки за усъвършенстване на туристическите онлайн платформи.

Оценката на **съдържанието** на дисертацията показва, че онлайн платформите за туризъм са в процес на непрекъсната трансформация, а проблемът за неговото място и роля в отрасъла туризъм не само се експлицира, но и все по-внушително се извежда като централен в развитието на туризма. Съдържанието на дисертационния труд се отличава с концептуалната си обвързаност, изследователска насоченост и приложна ориентация. Използваната от докторанта информация е актуална, точна и защитима. Добре са представени идеите, концепциите и гледната точка на автора. Спазени са пропорциите в съотношението между основния, допълнителен и пояснителен текст. Тематичният подбор осигурява систематичен и цялостен поглед върху проведеното научно изследване. Съдържанието се откроява с ясните си цели, добре формулираните основни идеи, точните и достъпно дефинирани нови термини, понятия, концепции и не на последно място достъпен стил на изложение.

4. Оценка на получените научно-приложни резултати

Оценката на получените научно-приложни резултати обхваща трите глави на дисертационния труд и приложенията към тях. В съответствие с поставената цел в дисертационния труд е разгледана същността на свободното време. Предложени са различни дефиниции, като авторът на дисертационния труд предлага и своя дефиниция (I гл. параграф 1.1). Поставен е фокус върху формирането и видовете свободно време, като са открити основните характеристики на свободното време (I гл. параграф 1.2).

Разгледани са тенденциите в оползотворяването на свободното време. Специално място е отделено на тенденциите в туризма, които са катализатор за промените в свободното време (I гл. параграф 1.3). Характеризирани са онлайн платформите за туризъм (I гл. параграф 2.1.). Акцент е поставен върху различните видове туристически онлайн платформи (I гл. параграф 2.1.) като са изтъкнати техните положителни и отрицателни ефекти (I гл. параграф 2.3). Изследвани са връзките между свободното време и туристическите онлайн платформи, както и трансформациите в оползотворяването на свободното време (I гл. параграф 3.1). Открити са възможностите за оползотворяване на свободното време (I гл. параграф 3.1). Открити са възможностите за оползотворяване на свободното време (I гл. параграф 3.3).

Извършен е анализ на онлайн платформите за туризъм в световен мащаб (II гл. параграф 1). Специално място е отделено на различните видове туристически портали и примери за такива в световен мащаб (II гл. параграф 1.1, 1.2., 1.3). Сравнени са различни туристически сайтове на българския пазар (II гл. параграф 2), като е обърнато специално внимание на резервационните туристически платформи (II гл. параграф 2.1) на сайтовете на туристическите дестинации в България (II гл. параграф 2.2), както и на използването на социалните мрежи от страна на туристическия бизнес в България (II гл. параграф 2.3).

Проведеното комплексно емпирично изследване установява влиянието на свободното време при използване на туристическите онлайн платформи (III гл. параграф 1). Резултатите обхващат мненията и нагласите на респондентите относно различните видове туристически онлайн платформи, тяхната достъпност и полезност (III гл. подпараграф 1.2). Дълбочинните интервюта проучват мненията на експертите относно туристическите онлайн пазари и техните ефекти и възможности. Проведеното изследване и анализ на получената информация откриват някои добри практики за оползотворяване на свободното време чрез

онлайн платформите в туризма. Същевременно данните разкриват слабите места на туристическите портали в интернет, които могат да се развият в бъдеще. Открояват се възможностите за подобряване на туристическите онлайн платформи.

В заключение може да се отбележи, че оценката на резултатите от изследването дават основание да се приеме, че основната цел на дисертационния труд е постигната. Поставените конкретни изследователски задачи са изпълнени. Основната теза и формулираните три работни хипотези са доказани.

5. Оценка на публикациите на докторанта

Докторантът е представил **4 статии и 4 доклада**, които отразяват основните резултати от дисертационния труд. От посочените публикации **три са на английски език**, а останалите **пет са на български език**. Статиите са публикувани в списания, а докладите в сборници от доклади, отпечатани от университетските издателства на УНСС и Икономическия университет – гр. Варна. Може да се приеме, че посочените печатни издания са достатъчно представителни, за да огласят постиженията на докторанта пред академичната общност и заинтересованите делови кръгове от практиката.

6. Оценка на научно приложните приноси

Докторантът е изследвал задълбочено влиянието на свободното време върху онлайн платформите за туризъм. Изводите и обобщенията, до които той е достигнал засягат както проблеми на теорията и практиката, така и въпроси от злободневен характер. В резултат на това е допълнен фонда от знания в областта на свободното време и онлайн платформите в туризма. По-конкретно неговите научно-приложни приноси са както следва:

1. Създадена е концептуална рамка за влиянието на **свободното време върху онлайн платформите** в туризма.
2. Установено е състоянието на **онлайн платформите** в туризма и са дадени препоръки за тяхното подобряване.
3. Определено е състоянието на **сайтовете на туристическите дестинации** и са дадени насоки за тяхното усъвършенстване.
4. Оценено е състоянието на **социалните мрежи** като източник на информация за туризма и са дадени напътствия за нейната актуализация.

5. Предложен е **модел** за оползотворяване на свободното време чрез **онлайн платформи**.
6. Дадени са насоки и препоръки за ефективно оползотворяване на свободното време чрез **туристически онлайн платформи**.
7. Дефинирани са насоки и са дадени препоръки за ефективно оползотворяване на свободното време чрез **социалните мрежи**.
8. Определени са **перспективите пред онлайн туризма** в контекста на ефективното оползотворяване на свободното време.

Заклучение

Рецензията дисертационен труд представлява **научно изследване на актуални и значими проблеми**. В него са намерили място всички по-съществени страни на влиянието на свободното време оказвано върху платформите за онлайн туризъм. Цялостната ми оценка на труда, базирана на неговото съдържание ми дава основание да приема, че в него се съдържат предвидените в чл. 6 (3) на ЗРАСРБ и в чл. 27 (1) на ППЗРАСРБ **научно приложни резултати**, които представляват принос в науката.

Това са и съображенията ми да предложа на уважаемите членове на научното жури да вземат решение за присъждане на **Ралица Радостинова Димитрова** на образователната и научна степен „**доктор**“ по научната специалност **„Икономика и управление“ (Туризм)**.

София, 21.02.2021 г.

Рецензент:

(проф. д-р М. Рибов)